

STAVEK IN POVED

Stavek prepoznamo po osebni glagolski obliki (povedku), z njim namreč povemo, kaj se dogaja, kaj se je oziroma kaj se bo zgodilo. (*Maja piše pismo.*)

Poved se z veliko začetnico in konča s končnim ločilom. Sestavljena je lahko iz enega stavka – takrat govorimo o enostavčni povedi – ali iz dveh oz. več stavkov – takrat govorimo o večstavčni ali zloženi povedi.

Večstavčne povedi so lahko **podredno ali priredno zložene**.

Podredno zložena poved je sestavljena iz **glavnega in odvisnega stavka**.

Glavni stavek lahko stoji sam zase, odvisni pa ga dopolnjuje. Med glavnim in odvisnim stavkom vedno stoji vejica.

- Maja piše pismo, **ker** bi rada šla na izlet. (zakaj? - vzročni odvisnik)

Priredno zložena poved

V priredno zloženi povedi lahko **vsak stavek stoji zase**, ni glavnega in odvisnega.

Drugi stavek prvega dopolnjuje z različnimi vrstami podatkov.

Stavka sta med seboj povezana z veznikom; v večini primerov med njima stoji vejica.

- Maja piše pismo **in** posluša glasbo. (vezalno priredje)

VEZALNO PRIREDJE (*vezniki in, ter, pa*)

- ▶ Vezalno priredje najpogosteje izrazimo z veznikom **in**. Veznik **pa** je slogovno (pogovorno) zaznamovan, veznik **ter** pa uporabljamo predvsem takrat, kadar se želimo izogniti ponavljanju veznika in.
- ▶ V vezalnem priredju dejanja oziroma stanja zgolj naštejemo (*npr. Uživali smo v vožnji in občudovali reko Volgo.*)
- ▶ Dogodka v vezalnem priredju lahko potekata **istočasno ali neistočasno**, tj. drug za drugim.
 - *Uživali smo v vožnji in občudovali reko.* (istočasno - sočasnost)
 - *Poklicali smo taksi in se odpeljali proti mestu.* (neistočasno - zaporednost)
- ▶ Pred vezalnim veznikom (in, pa, ter) **vejice ne pišemo**, razen če pred njim stoji vrinjeni stavek. Npr.:
 - *Uživali smo v vožnji, ki je trajala več ur, in občudovali reko Volgo.*

STOPNJEVALNO PRIREDJE

(vezniki: **ne samo – ampak tudi**, **ne le – marveč tudi**, **ne le – temveč tudi**, **ne – ne**, **niti – niti**)

- ▶ Drugi del povedi izraža stopnjevanost, nepričakovanost ali poudarjenost.
- ▶ **Izrazitost, nepričakovanost** drugega dela izrazimo z dvodelnimi vezniki **ne samo – ampak tudi**, **ne le – marveč tudi**, **ne le – temveč tudi**. Pred drugim delom teh stopnjevalnih veznikov vejico pišemo.
- ▶ Poudarjenost pa izrazimo z dvodelnima veznikoma **ne – ne**, **niti – niti**. Pred drugim delom teh veznikov vejice ne pišemo.
- ▶ Za vse dvodelne veznike stopnjevalnega razmerja je značilno, da je njihov prvi del v nikalni obliki.

LOČNO PRIREDJE (vezniki: **ali – ali, bodisi – bodisi**)

- ▶ Ločno razmerje izražamo z dvodelnim veznikom. Prvi del tega veznika uporabimo v prvem stavku, drugi del pa v drugem stavku; prvi del dvodelnega veznika je pogosto izpuščen.

(Bova šla na Pokljuko peš ali se bova peljala z avtom? Oglejte si blejski grad ali se odločite za veslanje po jezeru.)

- ▶ V **ločnem razmerju** drugi del povedi izraža **izbiro (možnost)**. To izražamo z dvodelnim veznikom **ali – ali**; če prvi ali izpustimo, ostane kot veznik **ali (pa)**.
- ▶ **Vejice** pred ločnim veznikom **ali ne pišemo**, pišemo jo le, kadar veznik **ali** stoji za vrinjenim stavkom.

POJASNJEVALNO PRIREDJE (vezniki: **saj**, **kajti**, **namreč**)

- ▶ Kadar drugi stavek v povedi pojasnjuje trditev iz prvega stavka, govorimo o **pojasnjevalnem priredju**.
- ▶ **Pojasnjevalno priredje** je priredno zložena poved, v kateri drugi stavek vsebuje pojasnilo/dokaz za trditev, ki je izražena v prvem stavku.

(V Planici je zelo mrzlo, saj so vremenoslovci izmerili -28 °C.)

- ▶ Pojasnilo izrazimo z vezniki **saj**, **namreč** ali **kajti**; med obema stavkoma v povedi stoji vejica.

SKLEPALNO PRIREDJE (*vezniki: torej, zatorej*)

- ▶ O **sklepalnem razmerju** govorimo, kadar prvi del zveze (beseda, stavek, poved) izraža neko **dejstvo** ali **podatek**, v drugem delu pa je predstavljen **sklep**, ki smo ga iz tega dejstva izpeljali.
- ▶ Kadar sta v poved povezana dva stavka, govorimo o **sklepalnem priredju**. Vrstnega reda stavkov ni mogoče zamenjati (obrniti).
- ▶ Tipični veznik sklepalnega razmerja je **torej** (redkeje **zatorej**).
- ▶ Pred sklepalnima veznikoma *torej in zatorej* pišemo **vejico**.

(Bohinjsko jezero meri 3,3 km², Blejsko 1,5 km² in Cerknjsko do 26 km², torej je Cerknjsko jezero največje slovensko jezero.)

PROTIVNO PRIREDJE (vezniki: **vendar, toda, ampak, a, temveč**)

- ▶ Ko združujemo proste povedi v zloženo poved, za protivno priredje uporabimo veznike:
 - **vendar, toda, ampak, a, temveč** in s tem izrazimo nasprotje.
 - Pred protivnimi vezniki **pišemo vejico**.
- ▶ *npr. Zdravnica mi je predpisala sirup. Pozabil sem nanj.*
- ▶ *Zdravnica mi je predpisala sirup, vendar/ampak/a sem nanj pozabil*
- ▶ *oz. Zdravnica mi je predpisala sirup, toda nanj sem pozabil).*

POSLEDIČNO PRIREDJE (veznik: **zato, zatorej**)

- dopolnjevalni stavek izraža **posledico**
- posledico izrazimo z vezniki: **zato, zatorej**
- vejico med stavkoma pišemo
- *npr.: Cesta je bila poledenela, zato je prišlo do trčenja.*

▶ **PODREDNO ZLOŽENA POVED** – stavka sta v neenakovrednem razmerju. Eden je glavni stavek, drugi pa je odvisni.

- ▶ **OSEBKOV** ODVISNIK (kdo ali kaj + *povedek*)
- ▶ **PREDMETNI** ODVISNIK (koga ali česa, komu ali čemu ... + *povedek*)
- ▶ **ČASOVNI** ODVISNIK (kdaj, do kdaj, od kdaj + *povedek*)
- ▶ **KRAJEVNI** ODVISNIK (kje, kam, kod, od kod, do kod + *povedek*)
- ▶ **NAČINOVNI** ODVISNIK (kako + *povedek*)
- ▶ **DOPUSTNI** ODVISNIK (kljub čemu + *povedek*)
- ▶ **POGOJNI** ODVISNIK (pod katerim pogojem + *povedek*)
- ▶ **VZROČNI** ODVISNIK (zakaj + *povedek*)
- ▶ **NAMERNI** ODVISNIK (čemu, s katerim namenom + *povedek*)
- ▶ **PRILASTKOV** ODVISNIK (kakšen, kateri, čigav)

PRIREDNO ZLOŽENA POVED – stavka sta v enakovrednem razmerju.

- ▶ **VEZALNO** (in, ter, pa)
- ▶ **STOPNJEVALNO** (ne samo – ampak tudi, ne le – temveč tudi)
- ▶ **LOČNO** (ali – ali, ali – ali pa)
- ▶ **PROTIVNO** (a, toda, vendar, ampak)
- ▶ **POSLEDIČNO** (zato)
- ▶ **POJASNJEVALNO** (saj, kajti, namreč)
- ▶ **SKLEPALNO** (torej, zatorej)

Določi vrsto odvisnikov:

- ▶ Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade.
- ▶ Želim si, da bi dobil novo kolo.
- ▶ Všeč mi je hiša, ki ima veliko oken.
- ▶ Rada bi šla tja, kjer so prijazni ljudje.
- ▶ Domov bom prišel, ko se bom končal.
- ▶ Pleše, kot da je ustvarjena za ples.
- ▶ Ker je močno deževalo, so reke narasle.
- ▶ Marjan je prišel k nam, da bi pomagal.
- ▶ Če bo deževalo, športni dan odpade.
- ▶ Čeprav je bila bolna, je šla v šolo.

DOPUSTNI

POGOJNI

NAMERNI

OSEBKOV

PREDMETNI

PRILASTKOV

VZROČNI

NAČINOVNI

ČASOVNI

KRAJEVNI

DOLOČI VRSTO PRIREDJA:

- ▶ Marko je sedel in pisal pismo.
- ▶ Tine ni samo pameten, ampak tudi priden.
- ▶ Ali se uči ali pa pojdi delat.
- ▶ Pozdravil sem ga, a mi ni odzdravil.
- ▶ Zunaj piha veter, zato se toplo obleci.
- ▶ Maja je ostala doma, saj je zbolela.
- ▶ Ana čaka na avtobus, torej bo odšla domov.

SKLEPALNO

POSLEDIČNO

POJASNJEVALNO

VEZALNO

PROTIVNO

LOČNO

STOPNJEVALNO